

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.051
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата педагогічних наук, доцента, завідувачки кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Прокопів Любові Миколаївни
на дисертаційну роботу Паски Тараса Валерійовича
«Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання
дітей та молоді (кінець XX – початок XXI ст.)», представлену на здобуття
ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки**

Актуальність дисертаційної роботи. В умовах утвердження інноваційної моделі розвитку української освіти та складних суспільно-політичних викликів, які переживає Україна на сучасному етапі, особливої актуальності набуває проблема забезпечення етнокультурологічного підходу у навчанні та вихованні дітей і молоді, формування етнопедагогічної компетентності освітян, розуміння власної цінності та ідентичності. У цьому контексті варто виділити роль і значення широкого народознавчого та українознавчого руху, що розгорнувся в Гуцульському регіоні наприкінці XX ст. завдяки ентузіастам-педагогам, науковцям, краєзнавцям, представникам культури. Безперечні надбання гуцульської школи у період незалежності

України стали вагомим підмурівком розбудови Нової української школи в гірській місцевості Українських Карпат.

Актуальність теми дисертаційної роботи Паски Тараса Валерійовича зумовлена потребою комплексного й системного аналізу особливостей упровадження гуцульщинознавства як регіонального етнографічного компонента та розбудови гуцульської школи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, посиленням національно-патріотичного виховання дітей і молоді в умовах воєнного стану, сучасними запитами на вивчення науково-педагогічних ідей фундаторів сучасного гуцульщинознавства, унікальністю інноваційного проєкту гуцульської школи, пошуком нових шляхів формування компетентнісного підходу до управління сучасним до управління сучасним закладом освіти як цілісною педагогічною системою, необхідністю творчого використання надбань у цій сфері в інших етнографічних регіонах нашої країни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність дисертаційної роботи підтверджується тим, що вона є складовою частиною комплексного дослідження кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 10 від 31.10.2017 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 6 від 28.11.2017 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 28.12.2021 р.).

Наукова новизна роботи та достовірність отриманих результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна роботи зумовлена поставленими завданнями та результатами їх розв'язання, у ній вперше здійснено комплексний аналіз розвитку гуцульщинознавства в системі національної

освіти й виховання дітей і молоді наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Автор проаналізував та узагальнив розвиток гуцульщинознавства як розділу науки та навчального предмета в освітньому просторі усіх трьох частин Гуцульщини – Галицької, Буковинської і Закарпатської. Дисертант здійснив аналіз концептуальних засад, джерельної бази та історіографії дослідження проблеми української гуцульської школи, увів до наукового обігу документи державних архівів Івано-Франківської області, місцевих органів управління освітою, науково-методичних установ, залучив матеріали досліджень науковців гуцульської діаспори та зарубіжних учених.

Вагомими досягненнями Тараса Паски є те, що в роботі визначено і обґрунтовано основні етапи розвитку сучасного гуцульщинознавства у 1985-2015 рр.; здійснено аналіз і класифікацію регіональних навчальних програм із гуцульщинознавства, здійснено комплексне дослідження діяльності одного з його фундаторів – члена-кореспондента НАПН України, Народного вчителя України Петра Лосюка, окреслено перспективні напрями розвитку гуцульщинознавства та формування інноваційного освітнього середовища в Гуцульському регіоні.

Цінним для наукового дослідження вважаємо поглиблення й уточнення дисертантом: основних компонентів, які формують педагогічний потенціал гуцульської етнокультурної спадщини та особливостей і методики їх використання в освітньому процесі; практичного внеску багатьох педагогів-новаторів закладів загальної середньої та позашкільної освіти у розвиток гуцульщинознавства; значення Міжнародного проєкту «Гірська школа Українських Карпат» у вивченні впливу гірського середовища на розвиток і формування особистості учнів.

Подальшого розвитку набули наукові положення про: характерні особливості упровадження регіонального етнографічного компонента в освітньому просторі усіх восьми гуцульських районів та розбудови на цій основі гуцульської школи; освітній потенціал соціокультурного простору гуцульської школи; роль етнокультурного феномена у формуванні

етновиховного середовища в контексті забезпечення сталого розвитку Карпатського регіону.

Практичне значення дослідження. Дисертаційна робота Тараса Валерійовича містить нові раніше не захищені науково обґрунтовані результати дослідження, які підтверджують вирішення поставлених завдань. Автором розроблено і рекомендовано до практичного використання авторські розробки з актуальних проблем розвитку гуцульщинознавства, розбудови гуцульської школи та навчально-методичного забезпечення регіонального етнографічного компонента в освітньому процесі закладів загальної середньої та позашкільної освіти, зокрема «Моделі навчально-виховних систем гуцульських шкіл наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.»; «Програмно-методичне забезпечення вивчення гуцульщинознавства (1991-2013)»; «Логіко-функціональна модель діяльності Гуцульської освітянської ради з упровадження гуцульщинознавства в освітньому просторі регіону (1991-2015 рр.)»; «Концепцію мобільного додатка «Hutsul 24» для педагогів, учнів, батьків та всіх зацікавлених гуцульщинознавством», яка отримала авторське свідоцтво ДП «Інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) про реєстрацію авторського права.

Крім того, дисертант підготував методичні рекомендації та силабуси навчальних дисциплін «Місцеві говірки Прикарпаття як джерело розвитку мовлення дітей» та «Етнопсихологічна культура сучасного логопеда» для студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Результати дослідження будуть корисними для використання в системі післядипломної освіти педагогічних працівників, а також в освітньо-виховній та навчально-методичній роботі з метою створення нових навчальних програм, підручників і посібників, планування просвітницьких заходів.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Республіка Польща), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Завдяки ґрунтовному опрацюванню багатоаспектної джерельної бази, системному аналізу теоретичного та науково-методичного матеріалу, встановленню причинно-наслідкових зв'язків між складниками дослідження дисертанту вдалося досягти високого ступеня обґрунтованості й достовірності результатів дисертаційної роботи. Висновки до кожного із трьох розділів дисертації та загальні висновки переконують у вирішенні поставлених завдань, спрямованих на досягненні мети наукового дослідження, яка забезпечувалася шляхом комплексного використання таких методів наукового дослідження, як: аналіз, синтез, узагальнення науково-теоретичних і практичних положень сучасного гуцульщинознавства та практичної діяльності закладів освіти Гуцульщини; пошуково-бібліографічний; проблемно-хронологічний; біографічний; структурний; емпіричний.

У цілому дисертаційне дослідження Паски Т. В. виконане на високому науковому рівні. Об'єктивність та достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій забезпечується обґрунтованістю наукових позицій та можливістю впровадження отриманих результатів у практику освітньо-виховної роботи закладів освіти.

Характеристика основних положень роботи. Структура дисертаційної роботи складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, додатків. Автор використав у роботі 1276 джерел, у тому числі 35 архівних справ, 28 праць фундатора гуцульщинознавства Петра Лосюка, 20 праць сучасних польських дослідників Гуцульщини. Вважаємо, що зміст дисертації охоплює основні аспекти теми дослідження. У вступі чітко визначено мету, завдання, предмет, об'єкт, хронологічні та територіальні межі дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення дослідження, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх упровадження в освітній процес. Аналіз наукового апарату дисертаційної роботи засвідчує його теоретико-методологічну обґрунтованість, коректність і достатність.

У першому розділі «Концептуальні засади та ступінь дослідження проблеми української гуцульської школи» здійснено аналіз теоретичних засад дослідження. Дисертант ґрунтовно висвітлив джерельну базу гуцульщинознавства, здійснивши її класифікацію за змістовим та видовим критеріями на 15 груп джерел. Аналіз джерельної бази дав змогу автору зробити висновок про те, що впродовж кінця ХХ – на початку ХХІ ст. сформувалися такі напрями у розвитку гуцульщинознавства: педагогічний, історико-краєзнавчий, природничо-географічний, філологічний, фольклорно-етнографічний, культурно-мистецький. У авторській розробці «Дослідники основних напрямів гуцульщинознавства» представлено наукові праці, розвідки і методичні посібники, які збагатили регіональний етнографічний компонент навчально-методичного забезпечення гуцульщинознавства та широко використовуються педагогами гуцульських шкіл в освітньому процесі.

У контексті дослідження Паска Т. В. з'ясував суть окремих теоретико-методичних та методологічних засад української національної освіти і виховання, національної школи, етнопедагогіки, педагогічної інноватики та моделювання освітньо-виховних систем навчальних закладів, педагогічної біографістики.

Глибоко розкрито суть гуцульщинознавства як розділу науки і навчального предмета, його педагогічну цінність та роль в оновленні змісту освіти, морально-патріотичному вихованні в сучасних умовах російсько-української війни.

Представлена авторська розробка «Освітньо-виховні можливості використання педагогічного потенціалу гуцульської етнокультурної спадщини в процесі вивчення гуцульщинознавства» сприятиме усвідомленню того, що Гуцульщина – унікальний етнографічний регіон України, який зберіг свою автентичну матеріальну і духовну культуру.

У другому розділі «Упровадження і популяризація гуцульщинознавства в освітньому просторі Карпатського регіону наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.» Паска Т. В. досить повно й аргументовано розкриває організаційно-педагогічні засади розбудови гуцульської школи як регіональної української національної

школи. На основі аналізу довідково-статистичних джерел оформлено три діаграми, що ілюструють мережу загальноосвітніх навчальних закладів Гуцульського регіону, кількість учителів та учнів ЗНЗ у досліджуваній період.

Вагомим доробком дисертанта вважаємо здійснене ним обґрунтування періодизації розвитку сучасного гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді, розробку «Логіко-функціональної моделі діяльності Гуцульської освітянської ради щодо впровадження гуцульщинознавства в освітньому просторі регіону в 1991-2015 рр.», систематизацію даних про навчальні програми та навчальну літературу, що забезпечують вивчення гуцульщинознавства.

Ґрунтовний аналіз різноманітних моделей освітньо-виховних систем 29 шкіл Галицької, Буковинської і Закарпатської Гуцульщини дозволив автору зробити висновок, що в основі своєї діяльності вони мають спільні концептуальні ідеї і підходи, які передбачають широке використання регіонального етнографічного компонента в освітньому процесі. Однак кожна з них мала свої особливості, педагогічні технології, характерні засоби педагогічної взаємодії.

На позитивну оцінку заслуговує здійснений аналіз дослідно-експериментальної діяльності з розбудови авторської гуцульської «Школи здібностей» в Яворівському загальноосвітньому навчальному закладі Івано-Франківської області під керівництвом Народного вчителя України Петра Лосюка.

У третьому розділі «Імплементация ідей гуцульщинознавства у сучасний освітній простір України» ґрунтовно розкрито значення науково-педагогічних ідей члена-кореспондента НАПН України, кандидата педагогічних наук, Народного вчителя України Петра Лосюка для розвитку сучасного гуцульщинознавства, який теоретично обґрунтував використання регіонального етнографічного компонента в закладах освіти Гуцульщини. У ході виконання дисертаційного дослідження автор чітко визначив роль і значення міжнародного науково-дослідного проєкту «Гірська школа Українських

Карпат» для розбудови гуцульської школи, вдосконалення її навчально-методичного забезпечення.

Високої оцінки, на наш погляд, заслуговує розробка дисертантом перспективних напрямів розвитку сучасного гуцульщинознавства. У дослідженні зацентровано увагу на тому, що цілеспрямований інноваційний розвиток закладів освіти Гуцульщини має розвиватися через імплементацію нових концепцій, планів, проєктів, мобільних сервісів тощо.

Загальні висновки дисертації співвіднесені зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів.

Заслуговують на увагу багаточисельні додатки до дисертації (обсягом 272 сторінки), у яких автор зібрав довідково-інформаційний матеріал, що доповнює та ілюструє зміст усіх трьох розділів роботи.

Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення та результати дослідження Паски Т. В. висвітлено в 24 наукових працях, із яких: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у збірниках наукових праць, 1 публікація у колективній монографії, 4 статті в зарубіжних періодичних виданнях, 8 праць у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 наукова робота написана в рамках міжнародного стажування, 2 праці, які додатково відображають результати дослідження.

На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було одержано в результаті проведеного дослідження, повною мірою представлено у друкованих наукових працях.

Результати дослідження пройшли належну апробацію, його основні положення виносилися на обговорення 12 міжнародних, 10 всеукраїнських науково-практичних конференцій, науково-методичних семінарів, круглих столів.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикацій та фальсифікації. Автор використовує посилання на його наукові публікації, дослідження інших науковців,

нормативні документи та інші джерела. Порушення академічної доброчесності у дисертації відсутні.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. Відзначаючи практичну цінність всебічного дослідження автором науково-педагогічних ідей Петра Лосюка, представлених у вигляді авторської розробки, доцільно було б, на нашу думку, більш детально висвітлити, який вплив на їхнє становлення мала творча спадщина і наукові погляди відомих українських педагогів Б. Ступарика, М. Стельмаховича, Р. Скульського, І. Пелипейка, з якими плідно співпрацював П. Лосюк.

2. У розділі 2 автор розкриває характерні риси освітньо-виховної роботи в закладах освіти Гуцульщини у процесі реалізації Концепції гуцульської школи як регіональної української національної школи. Аналізуючи перспективний досвід усіх районів Гуцульщини дисертант узагальнює різноманітні форми вивчення і популяризації гуцульщинознавства та подає їх у вигляді структурно-логічної схеми (рисунок 2.4 на ст. 160). Однак у роботі, на нашу думку, слід було більше уваги звернути на принципи, методи, форми, освітньо-виховної діяльності (розділ 2) у цьому напрямку.

3. Робота б виграла, якби термінологія, що є в дисертації була приведена до єдиної системи. Зокрема, с.28 «основні етапи розвитку сучасного гуцульщинознавства», сс.5, с. 99-100 - «періоди» та ін. Дана періодизація була б доречнішою у першому розділі.

4. Враховуючи практичну цінність дослідження, варто було, підготувати науково-методичні рекомендації «Інноваційні технології вивчення та популяризації гуцульщинознавства» для педагогів закладів загальної середньої та позашкільної освіти, студентів закладів вищої освіти.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Загалом аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Паски Тараса Валерійовича «Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)» є завершеним і самостійним дослідженням, у якому отримані нові науково обґрунтовані результати.

Зважаючи на актуальність, наукову новизну, важливість одержаних дисертантом результатів дослідження, їх обґрунтованість і вірогідність та вагому практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота, що представлена на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. №341) а її автор, Паска Тарас Валерійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Любов ПРОКОПІВ